

Mladina, <http://www.mladina.si/118055/vrnitev-drzave/>,

[Urša Marn](#)

23. 11. 2012

[Ekonomija](#)

Vrnitev države

Zakaj je v obdobju krize državna intervencija nujna in zakaj bi bil umik države iz lastništva podjetij norost

Predsednik Obama med obiskom tovarne General Motors

© Profimedia

Katera je največja naftna družba na svetu? ExxonMobil? British Petroleum? Shell? Pravzaprav nobena od teh. Trinajst največjih energetske družb na svetu, merjeno po zalogah nafte, ki jih obvladujejo, je v lasti in upravljanju držav. Savdski Aramco, ruski Gazprom, iranski National Iranian Oil, kitajski National Petroleum, venezuelski Petróleos, brazilski Petrobras in malezijski Petronas so vsi večji od ExxonMobila, največje izmed zasebnih multinacionalk.

Državna podjetja nadzorujejo dobre tri četrtine svetovnih zalog nafte in zemeljskega plina. Uspešna državna podjetja najdemo v skoraj vseh panogah, od kemične industrije, telekomunikacij, ladjedelništva do bančništva. Največja ruska banka Sberbank je v lasti države. Največji kitajski državni operater mobilne telefonije ustvari več letnega prihodka kot nemški konglomerat Siemens.

Državna podjetja so v obdobju med letoma 2003 in 2010 prispevala kar tretjino neposrednih tujih naložb na svetu. Tri največja kitajska državna podjetja se po prihodkih uvrščajo med deset največjih podjetij na svetu. Leta 2002 je skupna vrednost premoženja 121 največjih kitajskih državnih podjetij znašala 360 milijard dolarjev, leta 2010 pa že osemkrat toliko. Kitajci uporabljajo frazo: »Država napreduje, medtem ko se zasebni sektor umika.«

Svetovna finančna kriza je številne razvite države spodbudila h krepitvi lastništva v podjetjih. Janševa vlada pa še kar slepo verjame v zdravilno moč privatizacije.

Danes se ta fraza uresničuje v svetovnih razsežnostih. Kitajska izdatno pomaga državnim podjetjem, denimo z ugodnimi posojili in drugimi privilegiji, ter jih tako varuje in krepi v bitki s korporacijami iz ZDA in Evrope. Če to počno Kitajci, pa tudi Singapurci, Venezuelci, Ekvadorci, Brazilci in Rusi, zakaj tega ne bi počeli še drugi, tudi Slovenci? »Včasih so nas učili, pa tudi verjeli smo, da je demokracija pogoj za gospodarsko uspešnost. A Kitajska je dokaz, da je mogoča tudi kombinacija komunistične diktature in nebrzdanega tržnega gospodarstva,« pravi ekonomist dr. Jože Mencinger. Vendar verjame in upa, da se Evropa ne bo prilagodila azijskim in

južnoameriškim družbam, saj bo v globalnem ekonomskem kanibalizmu prej ali slej izgubljena. »Morda Evropi preostajata le zapiranje, celo če bo zaradi tega zaostajala, in konec gospodarske rasti.«

Nazaj v prihodnost

Svetovna finančna kriza je številne razvite države prisilila k vstopu v pomembnejša podjetja in banke ali k povečanju lastniškega deleža v njih, da bi lažje prebrodili krizo, pa tudi, ker so presodile, da je podpora posameznim panogam v strateškem interesu države. Ameriška vlada je z začasno nacionalizacijo pred kolapsom reševala zasebni bančni sektor in tudi nekatera industrijska podjetja, na primer avtomobilskega proizvajalca General Motors. Čeprav so ZDA sinonim za liberalni kapitalizem in svobodni trg, so prav v tej krizi dokazale, da takrat, ko gre za nohte, izhod ni mogoč brez državne intervencije.

In ZDA niso edine, ki so prišle do tega spoznanja. Nemška vlada namerava še pred iztekom leta povečati svoj lastniški delež v evropskem letalskem in oborožitvenem koncernu EADS, ki ima v lasti tudi proizvajalca letal Airbus, pri čemer delnice kupuje s pomočjo državne razvojne banke.

Industrijskim podjetjem pomaga tudi francoska vlada. Potem ko je avtomobilski gigant PSA Peugeot Citroën, drugi največji evropski proizvajalec avtomobilov, takoj za nemškim Volkswagnom, napovedal, da bo zaradi zmanjšanja povpraševanja po njegovih vozilih prisiljen zapreti tovarno v Parizu in ukiniti 8000 delovnih mest, mu je francoska vlada priskočila na pomoč s poroštvom za posojila v skupni vrednosti sedmih milijard evrov. Država upravlja lastniške deleže v 58 podjetjih, denimo v proizvajalcu avtomobilov Renaultu, letalski družbi Air France KLM, jedrskem gigantu Areva in francoskem Telekomu, skupna vrednost teh podjetij v delni ali popolni lasti države pa znaša skoraj 60 milijard evrov.

A tu se pomoč še ne konča. Francoska vlada ustanavlja državno investicijsko banko, katere glavna naloga bo vlaganje sredstev v obetavna podjetja. Banka bo delovala v javnem interesu, s čimer bo mogoče upravičiti reševanje kateregakoli prezadolženega francoskega podjetja. »Državni kapitalizem je na pohodu. Veliki brat se je vrnil. Francija in Nemčija oživljata državno intervencijo,« dogajanje komentira britanski liberalni časnik Economist. »Nihče ne pravi, da je evropska gospodarska kriza povzročila vrnitev meganacionalizacije, kakršni smo bili priča po veliki depresiji v tridesetih letih prejšnjega stoletja, ko so bili ustanovljeni veliki državni holdingi. Pravzaprav si večina evropskih vlad, od grške, španske do portugalske, na vso moč prizadeva privatizirati državno premoženje, da bi z izkupičkom zakrpala proračunsko luknjo. A ko celo nemška in francoska vlada kupujeta deleže v industrijskih podjetjih, je jasno, da je nekaj v zraku,« piše tednik. Ali to pomeni, da se Evropa vrača k državnemu kapitalizmu? In če se, ali je to nujno slabo? Ali pa je vrnitev države, sploh v obdobju hude gospodarske krize, edina smiselna rešitev?

»V ZDA, Franciji in Nemčiji gre za isti vzorec: države pomagajo zasebnemu kapitalu, ker si ta ne zna pomagati sam in ker brez zasebnega kapitala pač ni njihovih gospodarstev. V ZDA se je znal državni kapital hitro umakniti tudi zato, ker je zasebni finančni sektor dovolj močan, da je bilo umik mogoče izpeljati, v Evropi pa bo državni kapital dalj časa na sceni,« pravi ekonomist dr. Maks Tajnikar. »Razlog je tudi v tem, da območje evra z notranjo krizo poriva vse več podjetij v

krizo, in pa v tem, da območje evra ne bo moglo preživeti brez transferjev med učinkovitimi in neučinkovitimi, to pa lahko dela le država. Država dela točno to, kar mora delati država v kapitalizmu: zagotavlja obstoj in delovanje zasebnega kapitala. Vendar to ni državni kapitalizem.«

Državni kapitalizem v Evropi je prisoten že vsa leta in se krepi, le da se o njem ne govori. Zgovoren je primer avstrijskega gradbenega podjetja Strabag, ki ga je sanirala in pred stečajem rešila država in nato prodala.

Francoska in nemška vlada torej pomagata ključnim podjetjem, slovenska vlada pa tega ne podpira. Podjetij ne rešuje in zdravilo za izhod iz krize išče v privatizaciji. Minister za finance Janez Šušteršič namiguje na odprodajo lastniških deležev države v Petrolu, Telekomu, Zavarovalnici Triglav, pa tudi v treh največjih slovenskih bankah, NLB, NKBM in Abanki.

Slovenija resda nima takšnih naravnih bogastev kot Kitajska, Rusija ali Brazilija, toda ali to že upravičuje privatizacijo? »Umik države iz lastništva v obdobju krize je protislovno dejanje. Ne potrjuje ga ekonomska zgodovina, sledi pa prevladujoči liberalni ekonomski ideologiji zadnjih 30 let,« pravi ekonomist dr. Bogomir Kovač. »Ekonomska zgodovina dokazuje, da se zadnjih 250 let menjujejo cikli privatizacije in nacionalizacije in da se prav v obdobju velikih kriz, ki v tržni ekonomiji nastanejo predvsem zaradi 'tržnih napak' zasebnega sektorja, država s svojo intervencijo pojavlja kot rešiteljica in ne kot grobarka.«

Ogromen val nacionalizacije sta prinesla velika depresija v začetku tridesetih let prejšnjega stoletja in prestrukturiranje gospodarstev po drugi svetovni vojni. Podobno je med veliko recesijo po letu 2009 naraslo število nacionalizacij, najprej v ZDA, kasneje pa tudi v EU. Navsezadnje se je evropski bančni sistem v okviru usklajene dokapitalizacije bank v EU okrepil z več kot 200 milijardami svežega kapitala. »Gre za neposredno korelacijo velikih kriz in večje vloge države, za globalno spoznanje, da niti trg ni rešitelj državnih zablod niti država ne more rešiti vseh napak tržnega odločanja,« pravi Kovač. »Danes obstaja več kot sto držav, ki imajo privatizacijske programe stare več kakor deset let, a je kriza nastopila njim navkljub. Privatizacija torej ni rešiteljica krize, temveč njena sopotnica. Številne težave se s privatizacijo nadaljujejo ali celo poglobljajo. Zato je prvi val privatizacije, od klasičnega javnega sektorja do energetike, transporta in telekomunikacij, hitro nadomestilo delno vračanje nazaj oziroma omejevanje pretirane privatizacije.«

Naša vlada je dober učenec, že vnaprej naredi tisto, kar si želi učitelj, čeprav ga ta še opazil ni v razredu, privatizacijsko vnemo vlade komentira ekonomist Maks Tajnikar.

Argument, ki ga uporablja tudi sedanja slovenska vlada, da namreč v razmerah dolžniške krize privatizacijo potrebujemo, da z njo rešujemo plačilno sposobnost države in ji pomagamo omejiti fiskalno krizo, ne drži. »Privatizacija pomeni enkratno odprodajo premoženja, težavo torej rešuje enkratno, ne omogoča pa servisiranja dolgov na dolgi rok,« opozarja Kovač. »Navsezadnje imajo danes visoke stopnje rasti države z velikim deležem javne lastnine, denimo Kitajska, težave pa države z visoko stopnjo privatizacije, denimo ZDA.«

Po mnenju Ladija Rožiča, izvršnega sekretarja za ekonomsko področje pri Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije, je državni kapitalizem v Evropi prisoten že vsa leta in se krepi, le da se o njem ne govori. »Zgovoren je primer avstrijskega gradbenega podjetja Strabag, ki ga je sanirala in pred stečajem rešila država in nato prodala.« Ko gre za ohranitev delovnih mest in s tem za ohranitev davkov in prispevkov, je poseg države nujen. »Za rešitev Industrije usnja Vrhnika je bilo potrebnih le milijon evrov, pa država ni pomagala. Za Muro je bilo potrebnih pet milijonov. Pri Primorju 25 milijonov evrov. Pomislite, koliko delovnih mest je propadlo ob zagotovljenih trgih, pri bankah pa govorimo o milijardah, pa je vse v redu. Država bi morala ohraniti ta podjetja s svojo intervencijo, zamenjati lastnike in se nato odločiti, kaj je pomembno. Tako pa danes v Sloveniji nimamo gradbenega operaterja, ki bi bil sposoben narediti na primer karavanški predor. Vse nam delajo Avstrijci, celo pesek in cement na gradbišča vozijo iz Avstrije.«

Umik države iz lastništva podjetij na vrat na nos se mu zdi norost. »Država bi morala izdelati strategijo razvoja in določiti svoje prednostne naloge. Več pozornosti mora nameniti novim podjetniškim oblikam, kot so kooperative, zadruga in podjetja v lastništvu zaposlenih.« Pravi tudi: »Če bomo razprodali vse, bomo postali le država s praznimi trgovinami in z lačnimi prebivalci. Sindikati zagovarjamo stališče, da morajo energetska in komunalna podjetja, promet, pa tudi obvladujoči deleži v bankah ostati v državni lasti. Znan je primer privatizacije britanskih železnic, ki je vodila v smrt državljanov. Enako je s komunalnimi podjetji v nekaterih večjih nemških mestih, ki so jih odkupile ameriške multinacionalke in zdaj narekujejo nesprejemljive cene storitev. Torej popolna privatizacija pomeni omejen dostop prebivalcev do storitev.«

Pomenljiv je primer Zavarovalnice Triglav. »Z referendumom leta 2007 je 34 odstotkov te zavarovalnice pripadlo upokojencem kot zametek demografskega sklada, tako kot Kapitalska družba. In kaj se dogaja? Vlada bi rada vse prodala, generacije bodočih upokojencev pa bodo ostale brez finančne prihodnosti.« Primeri učijo, da država oziroma vlada ni nujno slaba lastnica, pod pogojem seveda, da upošteva pravila korporativnega upravljanja. »Za podkrepitev te trditve sploh niso potrebne študije, čeprav tudi te obstajajo. Dovolj je, da pogledamo velike nemške banke in nekatera podjetja. Italijanski COOP in francoski Leclerc sta denimo zadrugi. Pri nas pa se prodaja Cinkarna Celje, in to zdaj, ko je po 50 letih dobila okoljsko dovoljenje,« pravi Rožič.

Predsednica vlade Merkel med obiskom tovarne Opel

© Profimedia